

HOE IS HET GESTELD MET HET ANTI-ARMOEDE BELEID OP SCHOLEN?

KANSENTOUR VERSLAG 2024

LAKS
landelijk actie comité scholieren

"Ik vind dat op alle scholen schoolmaaltijden aangeboden moeten worden. Want iedereen heeft het nodig om te concentreren. Ook de mensen die het wel kunnen betalen, als er maar genoeg is voor iedereen."

"Stel je moet het bij iemand gaan vragen. Dan voel je je toch nog wel wat **ongemakkelijk**. Dan weet diegene dat je **ongesteld** bent."

"Elke les gebruiken we een laptop, we hebben geen boeken. **Als je geen laptop hebt, dan kan je niets**. Dus je hebt een laptop echt nodig. Als je het vergeten bent, moet je het meteen gaan halen."

"**Bijles** is iets wat bij de school en het onderwijs hoort. De docent hoort je goed genoeg voor te bereiden op de toets. Als daar extra lessen voor nodig zijn, zou de docent dat **gratis** moeten geven"

Voorwoord

Beste lezer,

Voor je ligt het verslag van de kansentour in het LAKS-bestuursjaar 2023-2024, dat dit jaar in het teken stond van anti-armoedebeleid.

Het LAKS zet zich in voor een rechtvaardig, gelijkwaardig en kwalitatief goed Nederlands onderwijssysteem. Dit klinkt misschien logisch, maar helaas zijn er nog veel stappen te zetten, wil het onderwijs écht rechtvaardig, gelijkwaardig en kwalitatief goed zijn.

Één van de belangrijkste stappen die nog gezet moet worden om dit ideaal te bereiken, is het wegnemen van de invloed die de sociaaleconomische positie van ouders en leerlingen heeft op de mogelijkheden binnen het onderwijs.

Door het lerarentekort en veel lesuitval, bepaalt betaalde bijscholing nog te vaak of je wel of niet slaagt voor je eindexamens. Nog te vaak worden leerlingen uitgesloten van uitjes en activiteiten, omdat hun ouders/verzorgers de vrijwillige ouderbijdrage niet (kunnen) betalen. Nog te vaak missen leerlingen lesdagen omdat ze niet beschikken over menstruatieproducten. En er zijn nog meer voorbeelden te noemen.

Het LAKS heeft zich in dit verslag verdiept in een aantal uitingen van armoede in het onderwijs.

Namens het bestuur zijn Lelie van Haagen en Jonas Meinderts bezig geweest om met leerlingen te spreken over anti-armoedebeleid op school. Zij spreken hun grote dank uit richting alle docenten en scholen die allemaal bereid waren ons te ontvangen om met leerlingen in gesprek te gaan over verschillende uitingen van armoede in het Nederlandse onderwijs. Naar die laatste groep, de leerlingen, willen Lelie en Jonas een speciaal dankwoord uitspreken. Bedankt voor de openheid, de eerlijkheid en alle zinvolle input. Zonder jullie had dit verslag nooit geschreven kunnen worden.

Lelie van Haagen en Jonas Meinderts

Algemeen bestuursleden, bestuur 2023-2024

Inhoud

1. Inleiding	5
2. Vrijwillige ouderbijdrage	7
2.1 <i>Wat is de vrijwillige ouderbijdrage?</i>	7
2.2 <i>Wat vinden leerlingen?</i>	7
2.3 <i>Wat kunnen we concluderen?</i>	9
3. Digitale leermiddelen	10
3.1 <i>Wat zijn digitale leermiddelen?</i>	10
3.2 <i>Wat vinden leerlingen?</i>	10
3.3 <i>Wat kunnen we concluderen?</i>	11
4. Menstruatiearmoede	12
4.1 <i>Wat is menstruatiearmoede?</i>	12
4.2 <i>Wat vinden leerlingen?</i>	12
4.3 <i>Wat kunnen we concluderen?</i>	13
5. Schoolmaaltijden	14
5.1 <i>Wat zijn schoolmaaltijden?</i>	14
5.2 <i>Wat vinden leerlingen?</i>	14
5.3 <i>Wat kunnen we concluderen?</i>	15
6. Schaduwonderwijs	16
6.1 <i>Wat is schaduwonderwijs?</i>	16
6.2 <i>Wat vinden leerlingen?</i>	16
6.3 <i>Wat kunnen we concluderen?</i>	17
7. Conclusie	17

1. Inleiding

Het LAKS heeft dit jaar voor de derde keer een kansentour georganiseerd. Een kansen tour is een reeks aan scholenbezoeken waarbij het LAKS-bestuur in gesprek gaat met leerlingen over kansenongelijkheid in het onderwijs. Dit jaar zijn we in gesprek gegaan over anti-armoedebeleid.

Anti-armoedebeleid in het onderwijs gaat over beleid dat gemaakt wordt om armoede te verminderen en het zo min mogelijk een rol te laten spelen in het onderwijs. In het onderwijs valt te denken aan gratis schoolmaaltijden, het vergoeden van een laptop of tablet voor school en het recht om altijd mee te gaan op schoolactiviteiten en reizen. Deze voorbeelden zorgen ervoor dat leerlingen, die in armoede leven of waarvan de ouders weinig geld hebben, niet om deze reden belemmerd worden in het onderwijs.

Het LAKS vindt het belangrijk dat er anti-armoedebeleid is in het onderwijs. Anti-armoedebeleid vermindert kansenongelijkheid op basis van financiële positie en middelen. In een ideaal onderwijssysteem zijn er wat ons betreft gratis schoolmaaltijden voor iedereen, krijgt iedereen een laptop of tablet voor het volgen van onderwijs, zijn er gratis menstruatieproducten op elke school en mag iedereen mee op elke reis en activiteit georganiseerd door school.

Het LAKS is benieuwd naar wat leerlingen van anti-armoedebeleid vinden. Met dit verslag verkennen we op welke manier anti-armoedebeleid terugkomt op school, hoe leerlingen dit ervaren en wat zij nog missen. Met dit verslag willen we de visie van het LAKS op anti-armoedebeleid aanvullen. Voor deze kansentour en dit verslag hebben we een aantal aspecten van anti-armoedebeleid uitgelicht, namelijk: de vrijwillige ouderbijdrage, digitale leermiddelen, menstruatiearmoede, schoolmaaltijden en schaduwonderwijs. We hebben voor deze onderwerpen gekozen, omdat deze op dit moment zowel in de politiek als in de media veelbesproken zijn, er op dit moment beleid wordt gemaakt op deze onderwerpen en omdat het volgens het LAKS noodzakelijk is dat deze aspecten van anti-armoedebeleid goed geregeld zijn.

De kansentour vond plaats in februari en maart 2024. We hebben in totaal drie scholen bezocht en hebben een pizzapanel, een bijeenkomst voor LAKS-leden, georganiseerd over anti-armoedebeleid. Het pizzapanel vond plaats op het LAKS-kantoor in Utrecht en we zijn in Valkenswaard, Tilburg en Berkel-Enschot geweest. We hebben één brede school (met alle onderwijsrichtingen) en twee vmbo-scholen bezocht. Op deze scholen zijn we in gesprek gegaan met leden van de leerlingenraad over anti-armoedebeleid op hun school aan de hand van een presentatie. We zijn aan de slag gegaan met casussen en stellingen. Zo werden leerlingen bekend met het onderwerp en konden we dit meteen bespreken. Er zijn notulen bijgehouden en daaruit is dit verslag voortgekomen.

Het verslag is opgedeeld aan de hand van de onderwerpen die we hebben besproken. We starten met de vrijwillige ouderbijdrage, hebben het daarna over digitale leermiddelen, dan over menstruatiearmoede, vervolgens over schoolmaaltijden en tenslotte over schaduwonderwijs. We lichten eerst toe wat we bedoelen met deze onderwerpen, gaan dan in op de uitspraken en meningen van de leerlingen die wij hebben gesproken en komen we tot een conclusie voor onze visie op anti-armoedebeleid.

Op het einde schrijven we een conclusie, waarbij we de belangrijkste bevindingen herhalen en een oproep doen naar het onderwijsveld om aan de slag te gaan met anti-armoedebeleid.

2. Vrijwillige ouderbijdrage

2.1 Wat is de vrijwillige ouderbijdrage?

De vrijwillige ouderbijdrage is een jaarlijkse financiële bijdrage waar een school de ouders van hun leerlingen om vraagt. Scholen besteden de vrijwillige ouderbijdrage verschillend: soms vragen ze een vrijwillige ouderbijdrage voor reizen, extra activiteiten, extra bijlessen, facilitaire voorzieningen en/of extra lessen, zoals Cambridge Engels.

Deze bijdrage is vrijwillig, zoals de naam ook zegt. In de praktijk blijkt dat echter minder waar. Het LAKS krijgt meldingen van leerlingen die niet mee mogen doen aan extra activiteiten, reisjes of extra lessen, omdat hun ouders de vrijwillige ouderbijdrage niet hebben betaald. De Wet vrijwillige ouderbijdrage is verscherpt om ervoor te zorgen dat niemand meer uitgesloten kan worden, maar helaas weten leerlingen en ouders dit niet altijd. Zo zien we vaak dat wanneer scholen reizen naar het buitenland aanbieden, ze daar apart geld voor vragen. Deze bedragen vallen ook onder de vrijwillige bijdrage. Organiseert jouw school een reis naar Rome en moet je daar 800 euro voor betalen om mee te kunnen? Weet dan dat als jouw ouders dit niet willen of kunnen betalen, je alsnog mee mag als leerling.

Ook zien we door de vrijwillige ouderbijdrage veel verschil tussen scholen. Scholen waar veel kinderen op zitten met ouders die de vrijwillige ouderbijdrage niet (kunnen) betalen, organiseren geen of minder extra activiteiten en/of reisjes dan scholen waar veel kinderen zitten met ouders die de bijdrage wél (kunnen) betalen. Dit zorgt voor een grote ongelijkheid tussen scholen en leerlingen. Zo kan de ene school nooit een reis naar het buitenland organiseren, terwijl de andere school naar Berlijn en Rome gaat.

Het LAKS is benieuwd of leerlingen op de hoogte zijn van de Wet vrijwillige ouderbijdrage, hoe dit uitwerkt bij hen op school en hoe zij dit ervaren.

2.2 Wat vinden leerlingen?

De meeste scholieren die we hebben gesproken tijdens deze tour, benadrukken dat ze het belangrijk vinden om op reis te gaan met school en verschillende activiteiten te ondernemen met klasgenoten. Naast dat het gezellig is, is het ook leerzaam. Ook vinden de meesten dat niemand uitgesloten mag worden. Opvallend is dat vooral de leerlingen van de vmbo-scholen vonden dat iedereen mee op reis moet kunnen, leerlingen van de brede school (waar alleen vwo-leerlingen aan de sessie meededen) hadden hier verschillende meningen over. Zo vonden een aantal leerlingen dat het de verantwoordelijkheid was van de ouders en dus niet van de school en/of de overheid en dat het dan logisch is dat een aantal leerlingen niet mee kunnen.

Leerlingen schrokken van de hoogte van de gemiddelde ouderbijdrage, namelijk 190 euro. Daar zijn de soms bizarre hoge prijzen van buitenlandse reizen die scholen aanbieden niet bij meegenomen.

Om een beter beeld te krijgen van de oplossingen en problemen die scholieren zien met betrekking tot de vrijwillige ouderbijdrage, heeft het LAKS de verschillende scholen afwisselend een casus voorgelegd. Er waren in totaal twee casussen en we bespreken nu per casus wat leerlingen als problemen en oplossingen zien.

Casus 1

De eerste casus houdt een situatie voor waarin een aantal ouders van leerlingen op de school de ouderbijdrage niet kunnen betalen. Hoe zorg je er dan voor dat toch iedereen mee kan op reis?

Vanuit leerlingen werd er niet alleen gedacht aan het meegaan op verschillende activiteiten, maar ook aan de problematiek die er omheen bestaat. Zo zeiden leerlingen dat ze het belangrijk vinden dat er een vertrouwenspersoon is voor een leerling die niet durft te zeggen dat diens ouders/verzorgers de bijdrage niet kunnen betalen. Ze gaven ook aan dat de school een geschikte activiteit moet verzorgen. Als er te weinig geld is, dan maar een activiteit die wat minder geld kost. Op één van de scholen was dit ook echt het geval: een reis naar het buitenland werd vervangen door een reis naar Schiermonnikoog. Leerlingen vonden dit wel jammer, maar het was de beste optie vonden ze.

Opvallend was dat tijdens twee van de gesprekken op school de aanwezige docent zei dat er wel een potje is op school voor leerlingen waarvan de ouders de bijdrage niet kunnen betalen. De leerlingen reageerden hier verbaast op. Niemand wist van het bestaan van dit potje af, op beide scholen niet.

Casus 2

De tweede casus ging over twee verschillende scholen: een school waar de vrijwillige ouderbijdrage vaker wordt betaald dan op de andere, waardoor de ene school ook veel meer uitjes heeft dan de andere. Tijdens deze casus moesten leerlingen manieren bedenken zodat beide scholen evenveel uitjes voor hun leerlingen kunnen organiseren.

Leerlingen kwamen met creatieve ideeën, zoals het organiseren van een sponsorloop om zo geld in te zamelen voor scholen die meer moeite hebben met het organiseren van uitjes. Ook gaven leerlingen aan dat ze het eerlijk zouden vinden als de ene school het bedrag dat de school overhoudt aan vrijwillige ouderbijdrage, met de andere school deelt. Een aantal vwo-leerlingen waren niet overtuigd van dit plan: "Mijn ouders gaan echt niet betalen voor leerlingen van een andere school, dat is hun probleem." In deze klas werd er dus gemixt op gereageerd.

Andere leerlingen hadden het idee om te gaan lobbyen bij de gemeente voor meer financiële middelen. Ook kwamen er een aantal leerlingen met het idee dat de vrijwillige ouderbijdrage inkomensafhankelijk wordt, dus ouders die minder geld hebben, ook minder hoeven te betalen.

De meeste leerlingen geven bij deze casus ook weer aan dat ze vinden dat iedere leerling op reis moet kunnen. Ze vinden het dan ook eerlijk als er een goedkopere reis wordt georganiseerd, maar laten ook doorschijnen dat ze het wel vervelend zouden vinden als een reis wordt geannuleerd.

2.3 Wat kunnen we concluderen?

Veel leerlingen waren zich er niet van bewust dat er leerlingen en ouders/verzorgers zijn die de vrijwillige ouderbijdrage als obstakel ervaren. Ze wisten ook niet precies wat de vrijwillige ouderbijdrage is. Na afloop van de tour gaven ze aan beter geïnformeerd te zijn. Ook bleek dat leerlingen niet altijd goed worden geïnformeerd over de mogelijkheden bij hen op school. Daarnaast is niet elke leerling overtuigd dat iedere leerling mee zou mogen. Er bestaat het idee dat bijvoorbeeld vwo-leerlingen harder werken en slimmer zijn dan vmbo-leerlingen: “Als je gewoon hard genoeg je best doet kan je best vwo doen” en “had je maar slimmer moeten zijn”, zijn uitspraken van vwo-leerlingen. Op de vmbo-scholen waar we zijn geweest, waren leerlingen het juist eens: iedereen zou mee moeten kunnen.

Wat duidelijk naar voren kwam, was dat leerlingen de behoefte hebben om gezamenlijk een reis te maken. Op reis gaan met je klas en extra activiteiten ondernemen met leeftijdsgenoten, zijn essentieel in het ontwikkelingsproces van een kind. Buiten dat er veel geleerd wordt door bijvoorbeeld het bezoeken van musea of een dag door te brengen in het buitenland, is het ook goed voor socialisatie en mentaal welbevinden. Het is juist enorm demotiverend en schadelijk voor een leerling om uitgesloten te worden van deze leerzame en leuke activiteiten. Het LAKS is om deze reden dan ook van mening dat activiteiten en reizen structureel bekostigd moeten worden door de overheid.

Scholieren laten duidelijk weten dat ze het prima vinden een minder verre of lange reis te maken, als daar tegenover staat dat iedereen mee kan.

3. Digitale leermiddelen

3.1 Wat zijn digitale leermiddelen?

Sinds 2009 geldt de Wet gratis schoolboeken. Deze wet zorgt ervoor dat het lesmateriaal dat scholen gebruiken wordt gefinancierd door de overheid. Leerlingen en ouders hoeven hier niets voor te betalen. Sinds 2009 is er echter heel wat veranderd in de klaslokalen. Een laptop of tablet (digitale leermiddelen) is namelijk bijna niet meer weg te denken uit de klas. Deze digitale leermiddelen worden niet vergoed. Ouders en leerlingen dienen hier dus zelf kosten voor te maken. Op sommige scholen is het zelfs zo dat een laptop of tablet aan bepaalde eisen moet voldoen: het moet een bepaalde software gebruiken, een bepaald (werk)geheugen hebben of iedere leerling moet dezelfde laptop hebben. Met deze eisen kunnen de kosten oplopen voor ouders en verzorgers.

We zijn benieuwd naar hoe leerlingen kijken naar de kosten van een laptop of tablet en hoe het bij hen op school geregeld is.

3.2 Wat vinden leerlingen?

Op de drie scholen waar we zijn geweest voor de tour, hebben leerlingen een laptop nodig. Op één van de scholen zijn er zelfs geen fysieke boeken meer en is het lesmateriaal alleen toegankelijk via de laptop. “Elke les gebruiken we een laptop, we hebben geen boeken. Als je geen laptop hebt, dan kan je niets. Dus je hebt een laptop echt nodig. Als je het vergeten bent, moet je het meteen gaan halen.”

Op alle scholen is het de ‘normale’ gang van zaken dat ouders en verzorgers zelf een laptop aanschaffen voor hun kind. Op één school konden ouders de laptop aanschaffen via school. Er is dan ook de optie om in termijnen te betalen. Op weer een andere school was er ook de optie om een laptop te huren, dat kost dan een vast bedrag per maand. Op alle scholen waren er ook laptops in bruikleen. Op één school moest de laptop voldoen aan bepaalde eisen. Heb je een andere laptop? Dan betaalt de school je reparatiekosten niet.

Als wij vragen aan de leerlingen wie er verantwoordelijk is voor het aanschaffen van een laptop, zeggen leerlingen voornamelijk de school en de overheid. “Alles is op de laptop, dus school moet dan ook zorgen dat er laptops zijn.” Een andere leerling over dat de overheid verantwoordelijk is: “Zonder een laptop krijgen we maar de helft van de les mee”. Andere leerlingen zeggen dat een laptop duur is, dus dat het de overheid veel geld gaat kosten. Zij vinden het daarom niet realistisch dat de overheid de digitale leermiddelen betaalt. Ook wordt de zorg uitgesproken dat als een laptop gratis is, leerlingen er minder zuinig mee omgaan.

Andere leerlingen vonden dat de school verantwoordelijk is. Zij zeiden: “De school kan er toch zelf voor kiezen of ze een laptopschool zijn of niet? Dus dan is het de verantwoordelijkheid van de school.”

3.3 Wat kunnen we concluderen?

Wat betreft de situaties van de scholen, kunnen we concluderen dat laptops niet meer weg te denken zijn. Leerlingen hebben ze nodig om onderwijs te kunnen volgen. Het is daarom ook vreemd dat digitale leermiddelen nog niet onder de Wet gratis schoolboeken vallen.

Scholen gaan daarnaast heel verschillend om met het aanbieden/verplichten van laptops. Op sommige scholen kun je laptops huren, lenen, zijn er eisen aan welke laptop je moet hebben en werken scholen verschillend met een combinatie van boeken of helemaal geen boeken. Het is dan ook heel schoolafhankelijk of en welke maatregelen er zijn voor ouders/verzorgers die digitale leermiddelen niet kunnen/willen betalen.

Leerlingen houden voornamelijk de school en de overheid verantwoordelijk: als ze afhankelijk gemaakt worden van een laptop, moeten zij ook zorgen dat deze er is.

4. Menstruatiearmoede

4.1 Wat is menstruatiearmoede?

Met menstruatiearmoede bedoelen we dat niet iedereen toegang heeft tot menstruatieproducten en hierdoor belemmerd wordt. Helaas komt het voor dat leerlingen die menstrueren geen menstruatieproducten hebben en/of kunnen betalen. Uit onderzoek van Plan International blijkt dat één op de tien menstruerenden in Nederland soms geen geld heeft om menstruatieproducten te kopen. Uit een ander onderzoek, van No Ties, blijkt dat 53.000 leerlingen en studenten soms school missen omdat ze geen toegang hebben tot menstruatieproducten.

Gelukkig is er aandacht voor dit probleem en zijn er op scholen steeds vaker gratis menstruatieproducten beschikbaar. We zijn benieuwd of dit ook het geval is op de scholen die we hebben bezocht en hoe leerlingen dit ervaren.

4.2 Wat vinden leerlingen?

Iedere leerling die we hebben gesproken gaf aan dat menstruatieproducten nodig zijn om naar school te gaan. Op alle drie de scholen waar we zijn geweest, verstrekken scholen gratis menstruatieproducten. Eén school doet dat via de receptie en conciërges, twee van de scholen hebben menstruatieproducten beschikbaar op het meisjestoilet en op één school ook op een gendervrij toilet. Zowel tampons als maandverband worden aangeboden op deze scholen.

Op de school waar leerlingen menstruatieproducten bij de balie moeten halen, waren er voorheen wel menstruatieproducten beschikbaar op het toilet. Helaas werd hier misbruik van gemaakt door een aantal leerlingen: er werd mee gespeeld. De leerlingen op deze school geven aan dat ze wel alleen bij vrouwelijke medewerkers vragen om menstruatieproducten en voelen zich hier soms ongemakkelijk bij. "Als het in de wc ligt kun je het gewoon anoniem pakken. Als je naar de receptie moet, dan loop je ook met dat ding door de school heen." De leerlingen op deze school zeggen ook dat de eerstejaars vaak niet weten waar ze gratis menstruatieproducten moeten halen. Dat werpt dus nog een extra blokkade op: naast schaamte, is het ook minder bekend dat er gratis menstruatieproducten beschikbaar zijn als ze het ergens moet gaan vragen. Op de twee scholen waar menstruatieproducten op de wc te verkrijgen zijn, vinden ze het ook belangrijk dat de producten toegankelijk zijn voor iedereen en omdat er nog veel schaamte is bij menstruatie. "Stel je moet het bij iemand gaan vragen. Dan voel je je toch nog wel wat ongemakkelijk. Dan weet diegene dat je ongesteld bent."

Op alle drie de scholen worden dus gratis menstruatieproducten verstrekt en alle leerlingen die we hebben gesproken geven aan een voorkeur te hebben voor het beschikbaar maken van deze producten op het toilet zelf.

Tijdens onze gesprekken hebben we het ook gehad over bij wie de verantwoordelijkheid ligt van het verstrekken van menstruatieproducten. Ligt dat bij de school, bij de ouders of bij de overheid? In eerste instantie vinden deze leerlingen dat de verantwoordelijkheid bij ouders ligt. "Je bent verantwoordelijk voor je kind dus je moet daar dan zelf voor zorgen, tot de kinderen er zelfstandig voor kunnen zorgen."

Er was minder consensus over of de overheid hier dan ook een rol in heeft. De één zegt dat omdat je niet zonder kan, de overheid er ook alles aan moet doen om te zorgen dat iedereen menstruatieproducten heeft, de ander vindt dat niet.

Voor de rol van de school was iedere leerling het wel met elkaar eens. Bij de stelling: “De school moet zich bezighouden met onderwijs, niet met menstruatieproducten”, antwoordde iedereen ‘oneens’. Zo zei een leerling: “Je hebt deze producten nodig. Je kunt ook niet leren als je daar veel problemen mee hebt.” Een andere leerling vulde aan: “Aanbieden op school is wel de enige manier om iedereen van menstruatieproducten te voorzien.” Leerlingen zien dus wel een rol voor de school om kansenongelijkheid te overbruggen als het gaat over menstruatieproducten.

4.3 Wat kunnen we concluderen?

Het is belangrijk dat iedere school menstruatieproducten verstrekt. Zo zorg je ervoor dat leerlingen geen onderwijs missen omdat ze geen menstruatieproducten hebben. Ook is het belangrijk dat deze menstruatieproducten op een plek verkrijgbaar moeten zijn waar iedereen ze zelf kan pakken. Elke leerling die wij hebben gesproken is het erover eens dat er aandacht voor menstruatiearmoede moet zijn op school. Het is dan ook een fijn signaal dat al deze scholen gratis menstruatieproducten verstrekken. Het zou dan ook een oproep zijn voor scholen die dit nog niet doen om dit wel te doen.

5. Schoolmaaltijden

5.1 Wat zijn schoolmaaltijden?

Het Programma Schoolmaaltijden is in het leven geroepen om schoolmaaltijden aan te bieden op scholen waar minimaal 30% van de leerlingen onder de armoedegrens leeft. Hiervoor krijgen scholen (tijdelijk) subsidie. Er zijn twee manieren waarop scholen het geld kunnen gebruiken van het Programma Schoolmaaltijden, namelijk zelf maaltijden aanbieden op school of het verstrekken van bonnen aan ouders/verzorgers, zodat zij zelf eten kunnen halen in de supermarkt.

5.2 Wat vinden leerlingen?

Eén van de scholen die we bezocht hebben maakt gebruik van het Programma Schoolmaaltijden. Op deze school kan elke leerling ontbijt krijgen op school en zijn er in de lunchpauze verschillende broodjes en wraps te krijgen. Iedereen mag hier gebruik van maken. Eén van de leerlingen op deze school zei: "Ik vind dat op alle scholen schoolmaaltijden aangeboden moeten worden. Want iedereen heeft het nodig om te concentreren. Ook de mensen die het wel kunnen betalen, als er maar genoeg is voor iedereen."

Op de andere twee scholen werden geen schoolmaaltijden aangeboden. Volgens leerlingen (en bij één school ook de aanwezige docent) zaten er geen leerlingen bij hen op school die met honger naar school gaan. Daarom zien ze de noodzaak er niet van in. Wel was er bij één van deze scholen de mogelijkheid om bonnen te krijgen voor de kantine, maar leerlingen die aanwezig waren bij deze sessie waren daar niet van op de hoogte.

Opvallend was dat alle leerlingen het eens waren met de stelling: Een school moet schoolmaaltijden aanbieden omdat je op een lege maag niet goed kan leren. Uit eigen ervaringen konden ze beamen dat het niet lukt om op een lege maag je te focussen op de les. Daarnaast is het ook leerzaam om gezamenlijk te eten op school. Zo zei een leerling: "Het eten hoort bij het leren. Je kan leren van gratis maaltijden op school. Je moet ook leren hoe je gezond moet eten." Over hoe deze maaltijden dan aangeboden zouden moeten worden, spreekt het beeld van een buffet op school tot de leerlingen, maar hadden leerlingen veel vraagtekens hoe dit georganiseerd moet worden bij hen op school. Als we de kritische vraag stelden of scholen zich niet alleen moet focussen op onderwijs en niet op of leerlingen wel een volle maag hebben, waren alle leerlingen het hiermee oneens. De kern van hun standpunt was dat de school zorg moet dragen voor de kwaliteit van het onderwijs en daar hoort een volle maag bij. "Je moet voeding hebben om te kunnen leren. Je kan moe worden, misselijk worden, in slaap vallen in de klas. Dan kun je niets tot je nemen."

Er was nog wel wat discussie bij de stelling of leerlingen zelf om hulp moeten vragen als ze met honger naar school gaan. Leerlingen op één van de scholen zeiden namelijk dat het lastig is voor scholen om erachter te komen of er leerlingen zijn die met honger naar school gaan en het dus de verantwoordelijkheid is van leerlingen om dat aan te geven. Deze leerlingen erkenden wel dat schaamte een obstakel kan zijn om aan te geven dat je vanwege een gebrek aan financiële middelen niet beschikt over voldoende voedzame maaltijden, maar dat het wel noodzakelijk is die schaamte achter je te laten als je wil dat het probleem wordt opgelost.

Op weer een andere school gaven leerlingen aan dat het de verantwoordelijkheid is van ouders/verzorgers om voor hun kind(eren) aan te geven of ze met honger naar school gaan en samen met de school te zoeken naar een oplossing.

Op de derde school voegden ze hier nog aan toe dat ook docenten een oogje in het zeil moeten houden. Als zij een leerling vaak zien, kunnen zij ook signaleren dat een leerling vaak met honger naar school gaat.

5.3 Wat kunnen we concluderen?

Elke leerling heeft recht op het volgen van onderwijs en dat kan alleen op een volle maag. Voldoende voedzame maaltijden zijn essentieel voor scholieren om zich optimaal op school te kunnen ontwikkelen. Eten is onderdeel van leren: je hebt het nodig én het is leerzaam om gezamenlijk te eten. De leerlingen die wij hebben gesproken, en die al gratis maaltijden krijgen op school, zijn hier erg over te spreken. Ze zitten geconcentreerder in de les en vinden het leuk en leerzaam om samen te eten. De leerlingen die wij hebben gesproken zijn ervan overtuigd dat scholen en de overheid moet zorgen dat leerlingen met een volle maag naar school komen. Het LAKS ziet dan ook graag dat schoolmaaltijden voor elke leerling beschikbaar zijn: zo zorg je ervoor dat niemand meer met een lege maag op school zit.

6. Schaduwwonderwijs

6.1 Wat is schaduwwonderwijs?

Schaduwwonderwijs is onderwijs dat niet door de school zelf wordt georganiseerd, maar door particuliere bedrijven die bijvoorbeeld bijlessen en examentrainingen aanbieden tegen betaling. Soms betaalt een school zelf de kosten voor de leerlingen die hier gebruik van willen maken, maar individuele leerlingen kunnen op deze manier ook zelf onderwijs inkopen. Dit betekent dat dit onderwijs niet toegankelijk is voor elke leerling. Dit is problematisch, zeker omdat er veel lesuitval is door een docententekort. Kwalitatief goed onderwijs is voor leerlingen dus afhankelijk van of je ouders/verzorgers genoeg geld hebben om extra onderwijs in te kopen.

6.2 Wat vinden leerlingen?

Op de scholen die we bezocht hebben, hebben we verschillende stellingen met de klas besproken. Het werd al snel duidelijk dat leerlingen het eens zijn met de stelling dat schaduwwonderwijs kansenongelijkheid tussen leerlingen vergroot. Vanuit leerlingen kwam meerdere keren het voorbeeld dat als je 'te kort punten' staat (onvoldoendes), dat je altijd gebruik moet kunnen maken van bijles. "Bijles is iets wat bij de school en het onderwijs hoort. De docent hoort je goed genoeg voor te bereiden op de toets. Als daar extra lessen voor nodig zijn, zou de docent dat gratis moeten geven".

Leerlingen die bijles krijgen, geven aan dit ook fijn te vinden. Op één van de scholen waar we zijn geweest, organiseert de school voor iedere leerling gratis bijles. Deze bijlessen vinden plaats aan het begin van de dag, voordat de reguliere lessen beginnen en worden door eigen vakdocenten gegeven. Als leerling kun je jezelf inschrijven voor de bijlessen. Helaas zijn er ook wachtlijsten, veel leerlingen willen deze bijles. Als oplossing biedt de school ook bijlessen aan van leerlingen uit de hogere jaarlagen. Leerlingen geven ook aan dat het fijn is om van je eigen docent bijles te krijgen, omdat de bijles dan overeenkomt met hoe de docent lesgeeft in een reguliere les.

Leerlingen van weer een andere school krijgen examentrainingen. Deze trainingen worden door een particulier bedrijf gegeven, maar de school betaalt de kosten. Iedere leerling kan hier dus gebruik van maken.

6.3 Wat kunnen we concluderen?

Leerlingen vinden het fijn om bijles te krijgen en vinden ook dat dat hoort op de eigen school. Het is goed om te zien dat scholen manieren vinden om aan iedere leerling bijles en/of examentraining te geven.

Het LAKS ziet schaduwonderwijs als een probleem voor gelijkwaardig onderwijs. Schaduwonderwijs vergroot de kloof tussen leerlingen waarvan ouders/verzorgers geen extra bijles kunnen betalen en degenen waarvan de ouders/verzorgers dat wel kunnen. Het is daarom beter om bijscholing (gratis) te organiseren op scholen zelf. Zo kun je ervoor zorgen dat elke leerling gebruik kan maken van bijlessen en examentrainingen.

7. Conclusie

Het LAKS heeft verschillende leerlingen gesproken over anti-armoedebeleid. Het valt op dat scholen verschillend omgaan met anti-armoedebeleid, dat leerlingen over het algemeen vinden dat kosten voor onderwijs geen obstakel moeten zijn voor het volgen van onderwijs en dat leerlingen niet altijd op de hoogte zijn van de mogelijkheden bij hen op school.

Zo ontbrak er nog kennis over de vrijwillige ouderbijdrage en de mogelijkheden die de school aanbiedt aan ouders/verzorgers die de bijdrage niet (kunnen) betalen. Wat betreft het belang van anti-armoedebeleid: alle leerlingen vinden het belangrijk om samen op reis te gaan. Het is leerzaam en leuk en de meeste leerlingen vinden dan ook dat iedereen mee moet kunnen. Leerlingen hebben creatieve ideeën over hoe dit dan te financieren: door een sponsorloop, solidariteit tussen scholen of door een structurele bijdrage vanuit de overheid.

Wat betreft digitale leermiddelen, zagen we ook dat scholen daar verschillend mee omgaan. Op sommige scholen kun je laptops huren, op andere lenen en op sommige scholen zijn er eisen aan de laptops verbonden. Op een aantal scholen gebruiken ze helemaal geen boeken meer, andere scholen werken weer met een combinatie van boeken en laptops. Leerlingen waren het erover eens dat de school en de overheid verantwoordelijk zijn voor het verstrekken van deze laptops: als leerlingen een laptop moeten hebben voor het volgen van onderwijs, moeten zij ook zorgen dat deze er is.

Op alle scholen waar we zijn geweest, biedt de school gratis menstruatieproducten aan. Ook dit is per school anders georganiseerd: op de ene school zijn ze gratis te pakken op het toilet, op de andere moet je er bij de receptie naar vragen. Leerlingen vinden het ook goed dat er gratis menstruatieproducten zijn: je hebt ze nodig om onderwijs te kunnen volgen. Wel geven ze de voorkeur aan het beschikbaar stellen van menstruatieproducten op het toilet. Er bestaat nog veel schaamte rondom menstrueren.

Leerlingen zijn het ook eens over dat met een volle maag naar school gaan essentieel is om onderwijs te volgen. Eten is dan volgens hen ook onderdeel van leren: je hebt het nodig om les te volgen én je leert ervan. Ook hier zijn leerlingen van mening dat zowel de school als de overheid hier een faciliterende rol in moeten hebben.

Tot slot zien we ook dat scholen zelf zorgen voor bijlessen en examentrainingen. Het is goed om te zien dat scholen dit aanbieden. Leerlingen zouden het dan ook oneerlijk vinden dat de ene leerling wel bijles zou krijgen en de ander niet. De verantwoordelijkheid ligt bij school, vinden leerlingen ook hier weer.

Door de gesprekken met leerlingen, komt het LAKS tot de volgende visie: het is belangrijk dat iedere leerling onderwijs kan volgen, ongeacht de financiële positie van je ouders/verzorgers. Op dit moment kennen scholen verschillende vormen van anti-armoedebeleid. Op de ene school moet je er actief naar vragen om erachter te komen wat je moet doen als je ouders/verzorgers iets niet kunnen/willen betalen, op de andere school is er juist open communicatie en worden bijvoorbeeld gratis menstruatieproducten en gratis schoolmaaltijden aan iedereen aangeboden. Om onderwijs toegankelijk te houden voor iedere leerling, is het ideaal als bovenstaande aspecten van anti-armoedebeleid worden geregeld door de overheid. Als iedere school schoolmaaltijden aanbiedt, iedere school gratis digitale leermiddelen kan verstrekken, op iedere school alle leerlingen meegaan op uitjes en reizen, op iedere school bijlessen en examentrainingen worden aangeboden en op elke school menstruatieproducten te krijgen zijn, zorgen we ervoor dat veel obstakels voor leerlingen weggenomen worden. Zo zorgen we voor een gelijkwaardig onderwijssysteem.

Daarom roepen we scholen op om kritisch te kijken naar het beleid dat zij zelf voeren. Weet elke leerling welke hulpmiddelen er zijn? En informeert de school alle leerlingen en alle ouders/verzorgers over deze hulpmiddelen? Ook hopen we dat ouders/verzorgers en leerlingen met dit verslag beter geïnformeerd zijn: weet dat er mogelijkheden zijn op school en vraag ernaar. Tot slot willen we de overheid, in specifiek het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, oproepen meer structurele financiering te bieden aan scholen, zodat scholen tijd en geld in anti-armoedebeleid kunnen investeren. Leerlingen vinden namelijk alle besproken thema's belangrijk: het is allemaal nodig om goed onderwijs te kunnen volgen.